

Tomasz Pułocki

ORCID [0000-0001-7527-0919](https://orcid.org/0000-0001-7527-0919)

Instytut Historii UJ, Pracownia Historii Kultury, Nauki
i Edukacji Historycznej (Kraków, Polska)

tomaszpułocki@hoga.pl

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji „The War That Never Ended. Postwar Continuity and New Challenges in the Aftermath of the Habsburg and Ottoman Empires, 1918–1923”, Kraków-Przemyśl, 24–26 X 2019 r.

Abstrakt

Międzynarodowa konferencja pt. „The War That Never Ended. Postwar Continuity and New Challenges in the Aftermath of the Habsburg and Ottoman Empires, 1918–1923”, zorganizowana w dn. 24–26 X 2019 r. w Krakowie i w Przemyślu, była doskonałą okazją do dyskusji nad fenomenem kluczowych lat 1918–1923 w dziejach państw, które powstały na gruzach Monarchii Habsburgów i Imperium Otomańskiego. Rozejm w Compiègne (11 XI 1918), jak już niejednokrotnie wcześniej

INFORMACJA O PUBLIKACJI		e-ISSN 2543-702X ISSN 2451-3202		 BRYLANTOWY MODEL OTWARTEGO DOSTĘPU
CYTOWANIE				
Pułocki, Tomasz 2020: Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji „The War That Never Ended. Postwar Continuity and New Challenges in the Aftermath of the Habsburg and Ottoman Empires, 1918–1923” (Kraków – Przemyśl, 24–26 X 2019 r.). <i>Studia Historiae Scientiarum</i> 19, ss. 563–572. DOI: 10.4467/2543702XSHS.20.018.12574 .				
OTRZYMANO: 20.02.2020 ZAAKCEPTOWANO: 22.08.2020 OPUBLIKOWANO ONLINE: 30.09.2020	POLITYKA ARCHIWIZOWANIA Green SHERPA / RoMEO Colour	LICENCJA 		
WWW	https://ojs.ejournals.eu/SHS/ ; http://pau.krakow.pl/Studia-Historiae-Scientiarum/archiwum			

udowodniono w historiografii, miał dla Europy Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej jedynie symboliczne znaczenie i nie przyniósł rozstrzygających decyzji dla regionu. Obszar ten stał się miejscem licznych konfliktów o granice, tarć etnicznych i społecznych, przesiedleń ludności, zaangażowania intelektualistów w politykę czy wręcz przemocy, mającej na celu fizyczną eliminację całych grup i społeczności. Okazuje się, że nowe państwa narodowe w tym okresie formacyjnym mocno korzystały z dziedzictwa imperialnego swoich poprzedników, mimo deklaracji wytyczania nowych dróg. Konferencja zgromadziła prawie 40 prelegentów z wielu europejskich krajów oraz z Kanady i Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Słowa kluczowe: *Europa Środkowa, Imperium Otomańskie, państwa narodowe, nowe nazywania społeczne, 1918–1923*

**Report on the international conference
“The War That Never Ended.
Postwar Continuity and New Challenges
in the Aftermath of the Habsburg
and Ottoman Empires, 1918–1923”,
Kraków –Przemyśl, 24–26 October 2019.**

Abstract

International Conference “The War That Never Ended. Postwar Continuity and New Challenges in the Aftermath of the Habsburg and Ottoman Empires, 1918–1923”, organized on 24–26 October 2019 in Krakow and Przemyśl, it was an excellent opportunity to discuss the phenomenon of key years 1918–1923 in the history of countries that arose from the ruins of the Habsburg Monarchy and the Ottoman Empire. The truce in Compiegne (11.11.1918), as has been proven many times in historiography, had only symbolic significance for Central and Eastern and Southeastern Europe and did not bring decisive decisions for the region. This area became a place of numerous conflicts over borders, ethnic and social friction, resettlement of people, the involvement of intellectuals in politics or even violence aimed at physical elimination of entire groups and

communities. It turns out that the new nation-states in this formation period strongly benefited from the imperial heritage of their predecessors, despite the declaration of paving new roads. The conference gathered almost 40 speakers from many European countries as well as from Canada and the United States of America.

Keywords: *Central Europe, Ottoman Empire, nation-states, new social challenges, 1918–1923*

1. Wprowadzenie

Międzynarodowa konferencja „The War That Never Ended. Postwar Continuity and New Challenges in the Aftermath of the Habsburg and Ottoman Empires, 1918–1923” była wynikiem współpracy między Instytutem Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego a Pratt Institute z nowojorskiego Brooklynu. To pokłosie sukcesu, który udało się odnieść trzy lata temu i kontynuacja podjętych wówczas zobowiązań. W dn. 20–22 X 2016 r. zorganizowano w Krakowie konferencję „Intellectuals and the First World War: Central European Perspective” (Pudłocki, 2017). Efekty tego wydarzenia, m.in. w postaci wydanych materiałów pokonferencyjnych (Pudłocki, Ruszala, 2018), odbiły się szerokim oddźwiękiem; pokazały przy okazji potrzebę kontynuowania rozważań na temat powiązań między światem intelektualistów a polityką, dyplomacją w 1. połowie XX w. Ze względu na to, że ostatnim razem rozważania prelegentów oscylowały wokół I wojny światowej, logicznym wydawało się kontynuowanie dociekań, ale w pierwszych, niespokojnych latach po zakończeniu Wielkiej Wojny. Zdecydowano się jednak poszerzyć pola badawcze, aby pełniej zrozumieć kluczowe znaczenie lat 1918–1923 dla omawianych regionów, dlatego poza współpracą uczonych i polityków, dużo miejsca poświęcono kwestii kształtowania się granic, przemocy, a także konfliktom społecznym i etnicznym.

Inicjatywę udało się zorganizować dzięki wsparciu partnerów: Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius, Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Przemyślu, Towarzystwu Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Fundacji Studentów i Absolwentów UJ „Bratniak”. Za organizację konferencji odpowiadali bezpośrednio pracownicy Instytutu Historii UJ: dr hab. Tomasz Pudłocki, prof. UJ oraz dr Kamil Ruszala, przy wsparciu prof. dr Kumru Toktamis z Pratt Institute oraz mgra Wojciecha Micygały, doktoranta Wydziału Historycznego UJ.

2. Wykłady plenarne

Wykłady plenarne (tzw. *keynote lectures*) wygłosili uznani specjaliści o międzynarodowej reputacji.

Prof. Gábor Egry (dyrektor Politikatórténeti Intézet/ Instytutu Historii Politycznej w Budapeszcie na Węgrzech), to jeden z najlepszych specjalistów z historii Europy Środkowej w XX w., ze szczególnych uwzględnieniem historii Węgier i krajów sąsiednich, a zwłaszcza relacji węgiersko-rumuńskich. W wykładzie pt. *(Post)Habsburg variations. State persistence, continuity and imperial legacies within the Habsburg successor states* omówił przykłady funkcjonowania zaszłości habsburskich w nowych państwach, które pojawiały się na mapie Europy po 1918 r. Przykłady obejmowały m.in. kwestie prawne, administracyjne, a zwłaszcza mentalność ludzi władzy, w tym traktowanie mniejszości narodowych i etnicznych (zob. Egry, 2015).

Prof. Maciej Górny (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk w Warszawie/ Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie) w wykładzie *Where did the post-war politics of memory lead to? East Central Europe, 1918–1945* omówił wybrane przykłady polityki pamięci w państwach narodowych, w okresie od zakończenia Wielkiej Wojny po ostatnie miesiące II wojny światowej. Udowodnił, że władze krajów powstałych na gruzach imperiów rosyjskiego, niemieckiego i austriackiego bardzo często wykorzystywały sztafaż pomysłów swoich poprzedników i forowały własną interpretację dziejów (w tym zwłaszcza dziejów najnowszych), zawłaszczając nie tylko przestrzeń publiczną, ale stosując efektywną propagandę.

Wykład trzeciego prelegenta plenarnego, prof. Hamita Bozarslana (wykładowcy Ecole des hautes études en sciences sociales w Paryżu we Francji), pt. *Violence, State and Society in Post-Ottoman Lands*, został odwołany w ostatniej chwili.

3. Nowe wyzwania po 1918 r.

Konferencja pierwszego dnia (24 X) została otwarta przez prof. Sławomira Sprawskiego, dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Obrady rozpoczęto od panelu, w którym zastanawiano się nad nowymi wyzwaniami i rozwiązaniami problemów, przed jakimi stanął

świat po zawieszeniu działań wojennych w listopadzie 1918 r. Prof. Leonard V. Smith (Oberlin College, Oberlin, w stanie Ohio, Stany Zjednoczone Ameryki), w wykładzie *The Politics of Recognition in Peacemaking After the Great War*, przybliżył zagadnienie międzynarodowego uznania nowych podmiotów politycznych po I wojnie światowej. Ze względu na toczące się konflikty zbrojne w Europie Środkowo-Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej nie wszystkie grupy etniczne, które wysłały swoich reprezentantów do Paryża, zdobyły międzynarodowy posłuch i zostały uznane za równorzędnych partnerów. Miran Marelja, Ozren Pilipović, Meta Athik (z Uniwersytetu w Zagrzebiu z Chorwacji), omówili jeden z głównych problemów, jaki pojawił się po I wojnie światowej, tj. kwestię ochrony mniejszości narodowych przez prawo międzynarodowe, m.in. w ramach tzw. Małego Traktatu Wersalskiego. Wskazywali na płynące z niego zobowiązania dla Polski, a potem dla innych państw, które zostały zmuszone do podpisania traktatów mniejszościowych. W wykładzie *“Hoch den Kaiser!” – Legitimism and Monarchism in Early Postwar Austria* Christopher Brennan (London School of Economics, Londyn, Wielka Brytania) pokazał rozmaite problemy, z jakimi w pierwszym okresie swojego funkcjonowania musiała się zmierzyć Republika Austrii oraz powody ogromnej niechęci społeczeństwa do cesarza Karola I. Panel zakończył swoim wykładem Martin Bunton (University of Victoria, z Victorii w kanadyjskim stanie Kolumbia Brytyjska), *Land Ownership in Occupied Enemy Territory: the case of British land policies in Palestine, 1917–1920*. Pokazał, na ile problemy z posiadaniem ziemi mogły wpływać na efektywności brytyjskiej polityki na ziemiach Palestyny.

4. Przemoc jako forma sprawowania władzy po wojnie

Jednym z głównych motywów, który pojawił się w wystąpieniach prelegentów, była przemoc. To jedno z najważniejszych wojennych i powojennych doświadczeń, któremu w sposób szczególny poświęcono podczas drugiego panelu.

Jagoda Wierzejska (Uniwersytet Warszawski) problematykę tę poruszyła w wystąpieniu *The Polish and Ukrainian violence propaganda during and after the war of Eastern Galicia (1918–1919)*. Jej rozważania korespondowały z referatem Elisabeth Haid (Politikatorténeti Intézet/ Instytut Historii Politycznej w Budapeszcie na Węgrzech) pt. *“Robbery and*

Murder”. *Conflicts at the Polish-Romanian Border in the Aftermath of the War*. Obie udowodniły, jak brak silnej władzy wykonawczej doprowadził do eskalacji przemocy w postaci morderstw, rabunków i samowoli na omawianych terenach. Ich tezy wzmocnił Ota Konrad (Uniwersytet Karola w Pradze, Czechy) porównując sytuację w czeskiej stolicy po zakończeniu działań I i II wojny światowej (*Different Victories? A Comparison of Collective Violence in Prague in Aftermaths of the WWI and WWII (1918–1920 and 1945)*).

5. Tereny sporne, tereny dyskusyjne

Dużo miejsca podczas konferencji poświęcono problemowi terenów spornych, a więc wytyczaniu granic i konfliktom towarzyszącym temu zagadnieniu.

Jeden z paneli dotyczył relacji grecko-tureckich oraz problemów, z jakimi musieli się zmierzyć mieszkańcy obszarów bylego Imperium Otomańskiego. Mówili o nich: Leonidas Moiras (National Hellenic Research Foundation, Ateny, Grecja), w wykładzie *Ottoman Perceptions of the Greek Great Idea before and after World War I*, Lediona Shahollari (University of Michigan, Ann Arbor w stanie Michigan, Stany Zjednoczone Ameryki), podczas prelekcji *Unrecognized Minorities, Contested Categories, and Evading Compulsory Exchange: The Greek-Turkish Population Exchange and the Case of the Muslim Çam (1921–1926)*, Kumru Toktamis (Pratt Institute, z nowojorskiego Brooklynu, Stany Zjednoczone Ameryki), w prelekcji *Negotiating sovereignty and territory: unlikely alliance of Kurds and Armenians on the post-Ottoman territories*, oraz Karolina Olszowska (Uniwersytet Jagielloński), pokazując obraz tureckiej wojny o niepodległość w twórczości znanej tureckiej pisarki Halide Edip Adıvar. Motywem wspólnym ich wystąpień były napięcia przy wyznaczaniu granic, konflikty społeczne i etniczne oraz przesiedlenia ludności towarzyszące kreowaniu nowego, powojennego porządku.

Te same problemy można było zauważyć podczas kolejnego panelu dotyczącego w dużej mierze podobnych zagadnień, mimo odmiennych warunków geograficznych. Petar Bagarić (Uniwersytet w Zagrzebiu, Chorwacja) mówił o roli Czarnogóry i wchłonięcia tego państwa przez Królestwo Serbii, Chorwacji i Słowenii w latach 1918–1921, a Edina-Tünde Gál (Babeş-Bolyai University, Kluż Napoca, Rumunia) poruszyła zagadnienie sierot i podejścia do sierot przez władze węgierskie

i rumuńskie w obliczu zmian granic w Siedmiogrodzie (*Orphans within changing frontiers: the State Children's Homes in multi-ethnic Transylvania after the Great War*). Ēriks Jēkabsons (Uniwersytet Łotewski, Ryga, Łotwa) w wystąpieniu *American Red Cross in Central and Eastern Europe in 1919–1922: the case of Latvia* podkreślił znaczenie pomocy amerykańskiej dla Łotwy po I wojnie światowej. Sedat Ulugana (L'École des hautes études en sciences sociales, Paryż, Francja), przedstawiając temat *Border discussions between Kurds and Armenians during the Sèvres Treaty (1920–1923)*, uwypukliła wpływ traktatu w Sèvres na sytuację między Kurdami i Ormianami.

Osoby panel poświęcono problemom pogranicza polsko-ukraińskiego i kwestiom tożsamości ich mieszkańców – w obliczu wojny polsko-ukraińskiej i spornego traktowania Galicji Wschodniej aż do roku 1923. Szczegółowo problemy te poruszali w swoich wystąpieniach: Giuseppe Motta (Sapienza University of Rome, Rzym, Włochy), *The Brutalization of Political Struggle. Anti-Jewish Violence in Hungary and Ukraine*; Kamil Ruszała (Uniwersytet Jagielloński) *Galicja after Galicja? Conflicts and negotiation of public space after the First World War in Eastern Lesser-Poland*; Iryna Orlevych (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Muzeum Historii Religii we Lwowie, Ukraina) *Ukrainian Greek Catholic Church in 1918–1923: before public and religious challenges* oraz Natalia Kolb (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Muzeum Historii Religii we Lwowie, Ukraina) *The Greek–Catholic parish clergy in the liberation struggle of the Galician Ukrainians in 1918–1923*. Z kolei po przerwie w obradach kontynuowano rozważania nad mentalnością i tożsamością mieszkańców II Rzeczypospolitej, ale już poza obszarem pogranicza polsko-ukraińskiego. Szczegółowo, na wybranych przykładach, mówili o tym: Keely Stauter-Halsted (University of Illinois at Chicago, Chicago, Stany Zjednoczone Ameryki) *How Galicja became Polish: Constructing Borders in the Post-Imperial Space*; Tomasz Pudłocki (Uniwersytet Jagielloński) *On the crossword of country and science? University Professors of Neo-philologies in Poland, 1918–1923*; Michał Wilczewski (University of Illinois at Chicago, Chicago, Stany Zjednoczone Ameryki) *Civilizing the Countryside: The Internal Colonization of Rural Poland, 1918–1923* oraz Mateusz Drozdowski (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) *Question of identity of the aristocratic families in the new national states after 1918: example of Habsburg & Hofburg families in Poland*.

6. Nowe państwa w realiach po I wojnie światowej

Kolejne panele dotyczyły sytuacji w konkretnych państwach bezpośrednio po podpisaniu traktatu rozejmowego w Compiègne (11 XI 1918). Jak już niejednokrotnie wcześniej udowodniono w historiografii wydarzenie to ma dla Europy Środkowo-Wschodniej jedynie symboliczne znaczenie i nie przyniosło rozstrzygających decyzji dla regionu.

Rozważania rozpoczęto od sytuacji w Czechosłowacji. Sytuacji w tym kraju przypatrywano się poprzez referaty czterech prelegentów. Byli to: Etienne Boisserie (Inalco, Paryż, Francja) *Shaping a new administrative and political apparatus in Slovakia the early years of the Czechoslovak state: between networks and pragmatism*; Kathryn Densford (Elizabethtown College, Elizabethtown w stanie Pensylwania, Stany Zjednoczone Ameryki) *Between War and Peace, Between States – The Battle for Southern Moravia, 1918–1920*; Alessandro Volpato (Sapienza University of Rome, Rzym, Włochy) *The Birth of Czechoslovakia between ideals and realpolitik: Masaryk, Beneš and Štefánik in balance between Italy and France on the international chessboard* oraz Milada Polišínská (Anglo-American University, Praga, Czechy) *Diplomacy and National Identity of Czechoslovakia in the Inter-War Period: Appropriation, Thematisation, Institutionalization and Sustainability*. Czechosłowacja, wbrew obiegowej opinii państw zachodnich, postrzegana przez nie po I wojnie światowej jako idealna demokracja, przeżywała w omawianym okresie wiele rozmaitych problemów i wyzwań, którym szczegółowo przyjrzeni się mówcy.

Rozważania na temat powojennej Austrii i Węgier kontynuowano trzeciego dnia obrad, tj. w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu – podczas dwóch panelów wyjazdowych, w których udział wzięli też studenci kierunku Studies in Central and Eastern Europe: histories, cultures and societies Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Powojennej Austrii swoje wystąpienia poświęcili: Konstantinos Raptis (National and Kapodistrian University of Athens, Grecja) *Defending Christianity and Social Order at the end and in the aftermath of the First World War: Discourse and Polemics in the Austrian Catholic Conservative Press*; Cody James Inglis (Politikátörténeti Intézet/ Instytutu Historii Politycznej w Budapeszcie na Węgrzech) *Of Saccharine and Cigarettes: Smuggling on the Moravian and Lower Austrian Frontier, 1915–1930* oraz Christopher Wendt (Politikátörténeti Intézet/ Instytutu Historii Politycznej w Budapeszcie na Węgrzech / The European University Institute, Florencja,

Włochy) *Confronting the Post-War (State) Paradox: How to Do More with Less in (German-)Austrian Tyrol*. Z kolei różne aspekty trudnej sytuacji na Węgrzech w okresie czerwonego i białego terronu omówili: Tamás Révész (Węgierska Akademia Nauk, Budapeszt, Węgry) *The forgotten revolution. Popular violence in the territory of the Hungarian Kingdom during the Autumn of 1918*; Julia A. Bavouzet (Université Paris Ouest Nanterre, Nanterre, Francja) *Looking for the Third Way. Hungary in the Afterwar Turmoil* oraz Emily R. Gioielli (Missouri Western State University, Saint Joseph w stanie Missouri, Stany Zjednoczone Ameryki) *Women, Gender, and Political Imprisonment in the Hungarian Siberia, 1919–1924*.

7. Imprezy towarzyszące

Podczas pobytu w Krakowie uczestnicy konferencji mieli okazję zwiedzić zbiory Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, tj. Collegium Maius. To zawsze okazja, aby pochylić się nad bogactwem myśli i dziedzictwa polskiej kultury i nauki. Z kolei podczas wyjazdu do Przemyśla – miasta strzegącego dziedzictwa I wojny światowej – zwiedzano nie tylko starówkę i główne świątynie, ale zapoznano się z działalnością naukową miejscowego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, które od kilkunastu lat realizuje wiele wspólnych projektów z historykami krakowskimi. Dlatego też to właśnie w Przemyślu na zakończenie obrad Paul Miller (McDaniel College z Westminster w stanie Maryland, Stany Zjednoczone Ameryki) przedstawił zebranym założenia współredagowanej przez siebie książki o Europie Środkowej (Miller, Morelan, 2019), a jeden z panelistów, Petar Bagarić, przybliżył obecnym najważniejsze osiągnięcia historiografii chorwackiej, słoweńskiej i serbskiej z zakresu I wojny światowej w ostatnich latach.

8. Uwagi końcowe

Konferencję zaszczyliło z referatami prawie czterdziestu uczonych z kilkunastu krajów: Austrii, Chorwacji, Czech, Grecji, Francji, Kanady, Łotwy, Rumunii, Ukrainy, USA, Węgier, Wielkiej Brytanii, Włoch, obok przedstawicieli środowiska polskiego (krakowskiego i warszawskiego). Słuchacze (wśród których byli pracownicy i studenci takich kierunków, jak: historia, polonistyka, turkologia oraz Studies in Central and Eastern Europe: histories, cultures and societies) mieli zatem niepowtarzalną

okazję słuchania wykładów uznanych specjalistów. O zainteresowaniu obradami świadczą długie i ciekawe dyskusje.

Podobnie jak w przypadku pierwszej konferencji, pokloziem inicjatywy ma być tom studiów na temat problemów, z jakimi przyszło się zetknąć państwu powstałym na gruzach Monarchii Habsburgów i Imperium Otomańskiego w pierwszym, formacyjnym okresie lat 1918–1923.

Bibliografia

- Egry, Gábor 2015: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Budapest: Napvilág. ISBN 978-9-63-338385-8.
- Miller, Paul B., Morelon, Claire (red.) 2019: *Embers of Empire Continuity and Rupture in the Habsburg Successor States After 1918 – Austrian and Habsburg Studies*. Berghahn: New York – Oxford. ISBN 978-1-78-920022-5.
- Pudłocki, Tomasz, Ruszała, Kamil (red.) 2018: *Intellectuals and World War I. A Central European Perspective*. Kraków: Jagiellonian University Press. ISBN 978-8-32-334500-8.
- Pudłocki, Tomasz 2017: Międzynarodowa konferencja naukowa „Intellectuals and the First World War: Central European Perspective” (Kraków, Polska, 20–22 X 2016). *Studia Historiae Scientiarum* 16, ss. 447–454. DOI: [10.4467/2543702XSHS.17.018.7719](https://doi.org/10.4467/2543702XSHS.17.018.7719).